

*Alfejev Hilarion volokolamszki metropolita
tanítása*

AZ EUCHARISZTIA ORTODOX ÉRTELMEZÉSE

A katolikusok és az ortodoxok nem egységesek az Eucharisziában, de egységesek azon meggyőződésükben, hogy az eucharisztikus kenyérben és borban – azok megszentelése után – Krisztus nemcsak szimbolikusan van jelen, hanem teljesen és valóban jelen van. Hisszük, hogy az Eucharisztia kenyere és bora Urunk, Jézus Krisztus igazi teste és vére. Az eucharisztikus ünneplés nemcsak egy megemlékezés az utolsó vacsoráról, hanem annak aktualizálása is minden hívő számára, aki részt vesz benne. Aki pedig bemutatja az Eucharisziát, nem a maga nevében jár el. Magának Jézus Krisztusnak a nevében mondja ki azokat a szavakat, amelyeket Krisztus mondott az utolsó vacsorán. És maga Krisztus adja a szentséget követőinek, nem pedig a pap vagy a püspök.

Mindezt a legélelénkebben az ortodox ikonográfia ábrázolja, különösen az „apostolok áldozása” néven ismert ikonográfiai típusban. Ebben Jézus Krisztust látjuk, aki testét és vérét adja tanítványainak, köztük különösen Szent Pálnak, aki nem vett részt a történelmi utolsó vacsorán. Az ő jelenléte az egész kompozíció szimbolikus jellegéről tanúskodik. A kép ugyanis nem az utolsó vacsorát, hanem az Eucharisziát hivatott bemutatni, amelyben az Egyház egész teste részt vesz.

Az ortodox egyház határozottan hisz abban, hogy az eucharisztikus ünneplés – amelyet mi „Szent Liturgiának” hívunk – egy mindent felölelő szolgálat, amely túlmutat a téren és időn. Egyesíti a mennyei birodalmat a földi birodalommal, az élőket a halottakkal, az angyalokat az emberekkel, a szenteket a bűnösökkel.

Feltételezem, hogy Önök közül már többen tettek látogatást ősi bizánci templomokban, amelyek falain freskókat vagy mozaikokat láthatnak. Nagyon gyakran a szentek alakjai sorokba vannak elrendezve, egyik sor a másik alatt. A legfelső sorban láthatjuk a prófétákat, alattuk az apos-

tolokat, majd a mártírokat, ezt követően a szent püspököket és szerzeteseket. De a legalsó sorban nincsenek alakok. Ezen ábrázolás mögött az az elképzelés áll valójában, hogy ezt a sort azoknak tartják fenn, akik jelen vannak a templomban, vagyis az egyház tagjainak. A szentekkel együtt részt vesznek a szent Eucharisztia mennyei misztériumában.

Amikor a pap a füstölővel elmegy az oltártól, először a szentek ikonjai felé lengeti meg a füstölőt, majd azt követően az egyház tagjai felé, és ugyanúgy meghajol az egyház tagjai előtt is, mint teszi azt a szentek előtt. Ezzel megmutatja, hogy az egyház tagjai nem kevésbé fontosak számára, illetve az Egyháznak, vagy magának Krisztusnak, mint a szentek, akik már osztoznak Krisztussal mennyei dicsőségében.

Ők már elérték a célt, míg mi úton vagyunk. Ám az üdvösséghez vezető út elképzelhetetlen az Eucharisztia nélkül. Az Egyház nélkül nincs üdvösség: ez a meggyőződés, amelyet mindannyian osztunk, mind a katolikusok, mind az ortodoxok, annak ellenére, hogy az egyházat némileg más módon határozzuk meg. Az Egyház elképzelhetetlen az Eucharisztia nélkül. Ezért az Egyház, az Eucharisztia és az üdvösség fogalma elválaszthatatlanul összekapcsolódik teológiánkban.

Amikor a görög atyák az üdvösségről beszéltek, gyakran használták a *theózis* kifejezést, amelynek szó szerinti jelentése „megistenülés”. Megistenülni nemcsak azt jelenti, hogy megmenekülünk valamitől, akár az ördögtől, akár a bűntől vagy akár a pokoltól. Sokkal inkább azt jelenti, hogy az ember teljes mértékben egyesül Istennel olyan formán, hogy – ennek az egyesülésnek az eredményeként – isteni tulajdonságokra tesz szert.

Jézus Krisztusban megvalljuk az isteni és emberi természet teljességét. Krisztus nem félig ember és félig Isten: teljesen ember és teljesen Isten. A görög egyházatyák, amikor erről az egyesülésről beszéltek, egy másik kifejezést használtak, a *perikorézist*, amelynek szó szerinti jelentése „kölcsonösen egymásnak átengedés”. Ezen elképzelés szerint Krisztus emberi természete teljesen megistenült, isteni természete pedig, ha fogalmazhatunk így, humanizálódott. Azáltal, hogy emberré lett, a megtestesült Isten megistenült. Ám isteni természete titokzatos módon az emberségéhez is kapcsolódik. Amikor feltámadt a halálból, és felment a mennybe, nem hagyta testét itt a földön, mint amikor a kigyó levedli régi bőrét. Éppen ellenkezőleg: mennyei dicsőségére emelkedve magával vitte emberi testét, és vele együtt az egész emberiséget. Ezt a teológiai el-

képzélést fejezik ki a mennybemenetel ünnepének szentelt ortodox liturgikus himnuszok is.

Kérem, nézzék el nekem, hogy ezzel a nehezen emészthető teológiával terheltem Önöket, bonyolult görög szavakat használva. Most azonban rátérek a lényegre. Az ortodox egyház számára az Eucharisztia a legfontosabb eszköz a megistenülés, mint a keresztyén élet céljának elérésére. Hogy milyen módon? Amikor szentáldozáshoz járulunk, Krisztus teste behatol a testünkbe, és vére folytani kezd az ereinkben. És nemcsak az elménkben és a szívünkben egyesülünk Krisztussal, hanem a testünkben is. Mint Krisztusban, az egész emberi természet – a test, a lélek és a szellem – egyesült Istennel, így az egész emberségünk is részt vesz a megistenülés folyamatában.

Talán ezen a téren érzékelhetjük a legszembetűnőbb különbséget a kereszténység és más monoteista vallások között. Valamennyien azt állítják, hogy megnyitják az emberek számára az Istenhez való utat – imával, imádattal, Isten tiszteletével, parancsolatainak követésével. De egyetlen vallás sem kínál olyan típusú egyesülést Istennel, amely azt feltételezné, hogy az ember teljes mértékben egyesülhet Istennel és isteni tulajdonságokat szerezhet. Egy ilyen elképzelés akár istenkáromlásnak is tűnhet az egy Isten egyes nem keresztyén imádói számára.

Nekünk, keresztyéneknek azonban ez adja a teológiánk lényegét. Lehet, hogy terminológiánkban különbözünk, vannak, akik inkább a latin kifejezéseket használják a görögök helyett, de – elmondhatom, hogy – mindannyian oszttjuk az ezen egyesülés lehetőségében rejlő mély hitet.

Nos, ez az egyesülés valamilyen automatikus vagy mágikus eszköz révén valósul meg? Elég csak a szentáldozáshoz járulás a megistenülés állapotának eléréséhez? Nyilvánvalóan nem. Ha ez így lenne, mindenki, aki részesül Krisztus testéből és véréből, szent lenne. A paradoxon az, hogy míg Krisztus teljesen egyesül velünk, amikor teste és vére révén bejut a testünkbe és vérünkbe, mi nem mindig vagyunk képesek egyesülni vele. Ő bennünk van, de mi gyakran rajta kívül vagyunk.

Hogy ez miért van így? Vágy azért, mert mindennapi életünkben nem követjük parancsait, vagy mert amíg testünk ugyan a templomban van, elménk és szívünk máshol kalandozik, vagy azért, mert bűneink áthatolhatatlan falként állnak köztünk és Isten között, vagy számos más okból kifolyólag.

Az ortodox hagyományok szerint az istentiszteletek általában meglehetősen hosszúak, és a Szent Liturgia két-három órát is igénybe vehet. Sok az éneklés és a szavalás, tele „*zsoltárokkal, dicséretekkel, lelki énekekkel*” (Kol 3,16). Mindez nem azért van, hogy megnehezítsük az életünket, és jelenlétünk a templomban unalmas legyen. Azért van, mert időre van szükségünk ahhoz, hogy elhagyjuk az emberi birodalmat, és belépünk az isteni királyságba, és ihletettségre van szükségünk ahhoz, hogy elménkkel és szívünkkel átlépünk oda.

„*Kik a kerubokat titkosan ábrázoljuk, és az elevenítő Háromságnak háromszor szent éneket ajánlunk, tegyünk félre mostan minden földi gondot!*” Ezek a szavak egy liturgikus himnuszról valók, amelyek minden liturgia alkalmával elhangzanak, szemléletesen ábrázolják az elme és a szív azon állapotát, amelyet el akarunk érni az Eucharisztia ünneplése során.

Azonban óriási különbség van aközött, akik vagyunk, és akivé válni vagyunk hivatottak. És valójában nem sokan érik el a megistenülés állapotát. A cél olyannyira magas, hogy eléréséhez sok lelki erőfeszítésre van szükség.

Van azonban néhány megragadó példánk a szentekről, akik elérték ezt a célt, sőt írásaikban leírták tapasztalataikat is.

A 10. században és a 11. század elején élt Szent Simeon, az Új Teológus egy volt közülük. Költő és misztikus, aki írásaiban sok látomást írt le az isteni fényről. Szilárdan hitte, hogy az Eucharisztia az, amely az embereket Istennel a legteljesebben egyesíti és megisteníti őket. Ahogy ő írja: „*Megtisztulva a bűnbánat és a könnyek áradata révén, hozzájárulni a megistenült testhez, akárcsak magában Istenben részesülni, én is Isten-né leszek e kimondhatatlan egyesülés által.*”

Simeon azt állítja, hogy az Eucharisziában ugyanúgy egyesülünk Krisztussal, mint ahogy Krisztus egyesült az Atyával. „*A szentáldozás által – mondja – a mennyei Atya fiai és Krisztus testvérei leszünk.*” Kifejti, hogy „*Isten Fia, aki hús-vér emberré lett akárcsak mi, isteni testének közössége által isteni jóságát adja nekünk cserébe; és ezzel a cserével a rokonai leszünk*”.

Simeon egyik versében leírja, mi történt vele egyszer a szentáldozás után, amikor visszatért szerzetesi lakhelyére. Látomása volt. Azonban nem Krisztus valamilyen formában való megjelenése. Hanem az isteni

fény látomása volt, és nem a testén kívül, hanem azon belül. Ahogy leírja, valójában testének minden tagját áthatotta az isteni fény és megistenült Isten jelenléte által. *„Krisztus tagjaivá válunk – írja –, és Krisztus a tagjainkká válik: az én kezem Krisztus és a lábam is Krisztus... és én vagyok Krisztus keze és Krisztus lába. Megmozdítom a kezem, és az egész Krisztus a kezem... Mozgatom a lábamat, és íme, úgy ragyog, mint ő maga. Ne mondd, hogy káromolok, inkább fogadd el ezt, és tiszteld Krisztust, aki ilyenné tesz! Mert ha akarod, te is tagja leszel, és így mindannyiunk minden tagja külön-külön Krisztus tagja lesz, Krisztus pedig a mi tagjaink lesz... és együtt leszünk Istenné... és minden tagunk egészen Krisztus lesz.”*

Amint hallhatjuk, ez nem valamiféle, egy lelkesedett egyénnel, különleges módon történő misztikus felmagasztalás. Simeon valójában megpróbálja leírni azt a tapasztalatot, amely mélyen az Eucharisztia misztériumában gyökerezik, és amely nem egyedül őt illeti, hanem az egész Egyházat. *„Együtt leszünk Istenné”* – ezt hangsúlyozza. Ő maga nem is érzékeli a fény és a megistenülés élményét kivételesnek. Úgy véli, hogy mindenki, aki ezt el akarja érni, megteheti.

A szentáldozáshoz való járulásnak – Simeon szerint – tudatosnak kell lennie. Ez alatt azt érti, hogy nemcsak Krisztusnak a szentségben való valódi jelenlétében kell hinni, hanem azt is, hogy fényként kell szemlélni őt lelki szemeink által. *„Ha... ilyen módon fogadjátok az isteni titkokat – írja Simeon –, egész életetek ünnep lesz; és nemcsak ünnep, hanem kivételes ünnep és a húsvét kezdete, átlépés és áttérés az érzékelhető világból az érthető világba, (...) ahol együtt fogunk élni Krisztussal és uralkodni fogunk vele.”*

Talán be is kellene fejeznem ezen a ponton. Amit megpróbáltam átadni, csak egy bepillantás volt az Eucharisztia ortodox értelmezésébe, ahogy az a liturgiában, a képzőművészetben, a liturgikus himnuszokban és az atyák teológiai írásaiban is megjelenik. Nem állítom, hogy az ortodox egyházban mindenki megistenül és szentté válik. Messze nem! Csak méltatlan őrzői vagyunk annak a gazdag hagyománynak, amely Krisztustól és az Egyház korai atyáitól maradt ránk. Ezen gazdagság egy részét próbáltam megosztani Önökkel, és nagyon hálás vagyok a kongresszus szervezőinek, hogy lehetőséget adtak nekem erre.